

Katsaus kansalliseen maalaustaitteeseen

ILVAS, JUHA (2008). *Meidän kuvamme – maa ja kansa*. 168 s. SKS, Hämeenlinna.

Taidehistorioitsija Juha Ilvaksen teos kumpuaa kahdesta taidenäyttelystä: Amos Andersonin taidemuseossa Helsingissä vuosina 2007–2009 esillä olleesta *Meidän kuvamme* -näyttelystä sekä Tukholmassa syksyllä 2009 avautuvasta *Bilder från Finland* -näyttelystä. Ilvas noudattaaakin tekstissään näyttelyjulkaisuille tyypillistä suppeahkoa, kanonisoitua taidehistorian kirjoitukseen keskittyvää kaavaa.

Kunnianhimoinen otsikko liittyy teoksen suomalais-kansallisessa kulttuurissa tärkeään ja laajasti tutkittuun teemaan, maiseman ja kansan kuvaamiseen suomalaisen kuvataiteen ”kultakautena”. Ilvas esittelee 1800- ja 1900-lukujen vaihteen kuvataidetta ja sen tekijöitä suhteellisen laajasti, mutta ei syvennä aihetta tai tuo sen tutkimukseen uusia näkökulmia. Ennen kaikkea se, miten ja miksi kansallinen identiteetti on sidottu maan (maiseman) ja kansan kuvauksiin, jää kirjassa vähemmälle huomiolle tai selitetään vakiintunein mallein. Teoksen tärkeimmäksi tehtäväksi muodostuu yksityisomistuksessa olevan kansalliseksi mielletyn taiteen sekä vuonna 2006 perustetun Suomalaisten taidesäätiöiden yhdistyksen esittely.

Yhdistyksen ja sen jäsenten esittely seuraavat luvut ”Maasta, kansasta ja taiteesta” sekä ”Näkökulmia kultakauden taiteeseen”, jotka pohjustavat kirjan laajinta lukua ”Taiteilijat ja teokset”. Näistä ensimmäisessä hahmotellaan kuvataiteen kautta rakennetun kansallisen kulttuurin päälinjoja. Sisällön suppeus ja myötäilevä tukeutuminen aiheesta aikaisemmin (esim. taiteen ja kulttuurin sekä myös maantieteen tutkimuksen piirissä) kir-

joitettuun materiaaliin osoittavat teoksen luonteen populaarina yleisesityksenä.

Etenkin maisematutkimukseen teos tuo vähän uutta. Kirjan perusteella maisema on ollut läpi 1800-luvun yksiselitteinen ja ristiriidaton kansallisen identiteetin kiinnittymiskohta. Ilvas ohittaa esimerkiksi kansallisen kulttuurin rakentamisessa käydyt aatteellisen kamppailun maiseman merkityksestä. Sen seurauksena etupäässä Johan Ludwig Runebergin ja Zacharias Topeliuksen viitoittamaan romantiikan näkemykseen pohjautunut maisemaan tukeutuminen päihitti lopulta Johan Vilhelm Snellmanin ajamat maiseman merkitystä väheksyneet hegeliläiset aja-

tukset kansakunnan olemuksesta. Kansallisen maisemäkäsityksen muodostuminen esitetään hyvin perinnetietoisesti 1800-luvulla ilmestyneiden maisemakuvajulkaisujen kautta. Syvällisesti pohtimatta jäävät niiden keskinäiset eroavaisuudet, jotka perustuvat maiseman esittämisen erilaisiin muotoihin taiteen traditioissa. Myös korkealta avautuvaa järvimaisemaa esitellessään Ilvas niputtaa samaan perinteeseen Ferdinand von Wrightin teoksen *Näköala Haminalahdelta*, Albert Edelfeltin teoksen *Kaukolan harju auringonlaskun aikaan* ja Axel Gallénin maalauksen *Palokärki*. Teoksissa on samankaltainen perspektiivinen näkökulma maisemaan, mutta sisällöllisesti von Wrightin teos eroaa selkeästi Edelfeltin

ja Gallénin teoksista. Von Wrightin käyttämät pastoraalit elementit kumpuavat uusklassistiseen perinteeseen lukeutuvista ideaaleista, kun taas Edelfeltin ja Gallénin teosten taustalla ovat romantiikan vaatimukset kulttuurista vapaan erämaan kuvauksesta. Tämänkaltaisia maiseman kuvaukseen sisältyviä nyanseja käsittelemällä kirjoittaja olisi voinut havainnollistaa syvemmin kansalliseksi arvetetun maiseman rakentumisen vaiheita ja taustoja.

”Näkökulmia kultakauden taiteeseen” -luku sisältää teemoja, jotka limittyvät kirjan viimeisessä luvussa käsiteltäviin taideteoksiin. Luku yrittää avata suomalaisen kultakauden yleisiä piirteitä ja taustaa, mutta kokonaisuus hahmottuu jokseenkin hatarasti. Ilvas tekee kronologia loikkia, jotka tekevät osiosta vaikeasti seurattavan. Selkeämpi taidehistoriallisen tyyliperiodisaation käyttö sekä taidesuuntausten sisältöjen perusteellisempi esittely olisivat sitoneet teokset ja taiteilijat napakammin omaan aikaansa. Kirjoittaja tosin avaa tyylien vaikutusta teosten ulkoasuun ja sisältöön viimeisessä luvussa, mutta varsinkin taidehistoriaa tuntematon lukija olisi kaivannut tukea jo aiemmin. Tekstin sekavuutta lisäävät useiden teosten virheelliset vuosiluvut. Kuvatekstin mukaan esimerkiksi Edelfelt olisi tehnyt teoksensa *Kirjettä lukeva tyttö* vuonna 1859 viisivuotiaana (oikea ajoitus 1879) ja Akseli Gallen-Kallela *Lemminkäisen* luonnoksen kuusi vuotta ennen syntymäänsä (oikea ajoitus 1897).

Kirjasta löytyy paljon huolimattomuutta. Tämä näkyy muun muassa tavassa kirjoittaa Haminalahti järjestelmällisesti muotoon Haminalahti. Muutamassa tapauksessa myös Ilvaksen kuvanluku ontuu. Esimerkiksi Arvid Liljelundin tummasävyisen *Tupainterioöörin* yhteydessä (s. 31) Ilvas kirjoittaa rannikkoseudun kotiteollisuuteen viittaavista kahdesta kaappikellosta, joista toinen on kuitenkin seinäkello. Tulkinnan ristiriitaisuus kyseenalaistaa sen, kuinka voimakkaasti maalaus todellisuudessa viittaa rannikkoseudun kotiteollisuuteen.

Laajimmassa ”Taiteilijat ja teokset” -luvussa Ilvas keskittyy suomalaisen taidehistorian tunnettuihin nimiin. Hän tosin esittelee myös joitakin vähemmän tunnettuja taiteilijoita, kuten Fredrik Ahlstedtin, Einar Ilmonin, Antti Favénin ja Eero Snellmanin. Sisällöllisesti Ilvas onnistuu aika ajoin irrottautumaan taidehistorian kirjoituksen tavanomaisuuksista lainaamalla vanhoja lehtikirjoituksia, kirjeitä tai aikalaiskritiikkiä. Myös anekdootit maalausten esittämistä henkilöistä päästävät lukijan lähemmäs kirjan yhtä pääkohdetta, suomalaista kansaa. Ilvas on parhaimmillaan onnistuessaan sitomaan tietyn teoksen tai taiteilijan osaksi laajempaa kokonaisuutta. Tällöin hän tavoittaa hienosti yksityisen kautta yleisen, jota olisi odottanut enemmän myös ”Näkökulmia kultakauden taiteeseen” -luvulta.

Kokonaisuutena teos on viihdyttävän kevyt yleisesitys suomalaisen maalaustaiteen historiasta 1850-luvulta 1920-luvun lopulle saakka. Suomalaisen maalaustaiteen kultakausi on ajallisesti varsin väljä käsite, mutta siitä kattaako se kaikki näin pitkälle aikavälille koko käsitelylle ajalle sijoittuvat teokset olen eri mieltä. Lisäksi julkaisun kuvapainotteisuudesta johtuen olisin toivonut teokseen suurempia kuvia.

ANTTI VALLIUS

*Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos,
Jyväskylän yliopisto*